

אתה שומע?

בראש רשימת מ"ח קנייני התורה המופיעים במסכת אבות מוצאים אנו את הקניין של "שמיעת האוזן":

והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים וכו' (אבות ו, ו).

מה משמעותה של שמיעה זו? האם הכוונה היא ל"השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפידך"¹? אם כן, מדוע הדבר כה מרכזי ומשמעותי עד שחז"ל ראו לנכון לשים אותו בראש הקניינים? לכאורה זהו אמצעי טכני המועיל לזיכרון ותו לא. ועוד, אם מדובר בשמיעה מן הסוג הזה, הרי שהקניין של עריכת שפתיים המופיע במשנה לאחר שמיעת האוזן היה צריך להופיע קודם לכן, הלא דיבור קודם לשמיעה.

נראה אם כן, ששמיעת האוזן האמורה במשנה, אין משמעותה קליטת גלי הקול במובן הרגיל, אלא עניין מהותי ותנאי הכרחי למפגש אמתי עם התורה ונושאה. כשניגשים לתלמוד תורה ניתן להתייחס ללימוד באופן חשדני וביקורתי, לשמוע ולא לשמוע, לתת לדברים לעבור על ידינו ולא להטות באמת את האוזן. ואפשר לגשת ללימוד מתוך רצון להפנים את הדברים ולהשאיר רושם בנפשנו. על מנת לזכות בתורה ולקנותה יש לקנות מידה בנפש של יכולת קבלה והפנמה. אני מוכן להיכנס לתהליך מתוך אורך רוח, ענווה וסבלנות ולצאת למסע של קליטה רוחנית מתמשכת עם נשימה ארוכה ואיכותית. הגמ' בברכות (סד, א) דורשת את הפס' "הסכת ושמע ישראל"²...:

* ר"מ בישיבת ברכת משה, מעלה אדומים.

1. כמובא בברכות יג, א לגבי ק"ש, ובעירובין נג"נד לגבי לימוד תורה (בדברים שמתייחסים אולי יותר לצורך בדיבור): "ברוריה אשכחתייה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישה בטשה ביה, אמרה ליה: לא כך כתוב ערוכה בכל ושמרה, אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך - משתמרת, ואם לאו - אינה משתמרת. תנא: תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש, לאחר שלש שנים שכח תלמודו... אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי. שנאמר כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא, אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה".
2. דברים כז, ט.

הס ואחר כך כתת, כדורבא דאמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה.

הביטוי "הס" משמעותו השתקת כל הקולות מסביב. כלומר, היכולת להקשיב דורשת השתקת קולות אחרים, דעות קדומות וסטיגמות. אם ברצוננו לשמוע את הקול המזוקק של התורה עלינו לגשת ללימוד בלב פתוח. רק באופן זה נוכל לאפשר לדברים להיכנס.

כך מבאר הרב **בעין איה** (פ"ט, פסקה שמג):

על כן צריך שיהיה האדם מתרגל לסבול לשמוע הרבה, להוסיף ידיעה, מבלי הוסיף בזה עדיין דעתו והשקפותיו... שתוק והאזן ורד לסוף דעת העניינים... ואז כשתעלה בידך הידיעה השלמה כבר הנך מגיבורי כח למלחמתה של תורה.

באופן טבעי, השומע מערב את הקול האלוקי עם קולות נוספים הסובבים אותו והקיימים בתוכו. האתגר העומד לפתחנו הוא להגיע במידת האפשר לשמיעה נקייה ואובייקטיבית של הקול האלוקי.

על פי **השפת אמת** לשמיעה איכותית שכזו נחשף עם ישראל במעמד הר סיני:

"וכל העם רואים את הקולות" (שמות כ, טו), פרש"י ז"ל שראו את הנשמע... כי ראייה ושמיעה הם ב' עניינים לא ראי זה כראי זה, ויש מעלה בכל אחד וחסרון. כי הוראה מסתכל דבר הנראה בשלימות כמו שהוא בלי שינוי. אבל השומע נשתנה הקול בהכנסו באזניו ואינו ממש כפי המשמיע, וזה מעלת הראיה. ובשמיעה יש מעלה שמכניס השמיעה בקרבו ממש על ידי האוזן אבל הראיה היא מבחוץ. מול זה משמיענו הכתוב כי בנ"י היה להם ב' המעלות, שקבלו את הדברות בבחינת רואין את הנשמע שאף שנכנסו לתוכם ממש מכל מקום ראו את הקולות בלי שום שינוי... וזכו לזה ע"י שהקדימו נעשה לנשמע (שבועות, תרל"ה).

הקדמת ה"נעשה" ל"נשמע" על ידי ביטול וענווה, היא המאפשרת לשמוע את הקול האלוקי באופן נקי ולפנות לו מקום בתוכנו.

נתינת הערך והיחס לדברי התורה משליכים גם על הקשב והזמן אותם נקדיש לכל אמירה ושמיעה רוחנית. לא נחפש ל"עבור הלאה", "לזפזף" ולהיפגש עם הדברים מלמעלה באופן שטחי, אלא נבקש לשהות בתוך הלימוד ולאפשר לדברים החשובים והנשגבים להדהד בנו ולהשאיר בנו רושם וחיותם. באופן זה נזכה להגיע למדרגת "שמעי בת וראי..." (תהילים מה, יא), בה בהירות השמיעה והפנמתה יהיו כמראה עיניים.

ראינו אם כן את משמעותה של שמיעת האוזן, אך נשאלת השאלה: האם בשמיעה מן הסוג הזה אין סכנה שנהפוך ל"רובוטים", או ללומדים בסגנון של "כבולעו כן פולטו"? האם השמיעה בה עסקנו מכבה את היצירתיות והחידוש?

מבאר הרב **בעין איה** על דרשת הגמרא בברכות מ, ב את הפסוק "ויאמר... אם שמוע תשמע לקול ה' אלוקיך" - אם שמוע בישן תשמע בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע:

חיבוב ידיעת התורה אפשרי בב' אופנים, האחד הוא מצד ערך התורה ושלימותה, והיינו האהבה הזכה הראויה לה, והב' הוא מצד חשק כל ידיעה שהוא בטבע האדם. והנה הוא תנאי מיוחד לתורה שתהיה האהבה אליה מצד אהבתה וערכה הקדוש, ע"כ גם דברים ישנים שכבר שמע, בכל יום יהיו בעיניך כחדשים. ורק אז ישמע גם בחדש, שיערה עליו רוח להשכיל ג"כ דברים חדשים, ויהיה כמעייין המתגבר וכנהר שאינו פוסק... (שם, פסקא לז).

שמיעת האוזן אין משמעותה כי הלומד יישאר לעולם בגדר "ספוג" שרק קולט ואין לו מדיליה דבר, אך זהו שלב ראשוני, הכרחי וארוך. בתחילה על הלומד להיות בבחינת "כי אם בתורת ה' חפצו" - שמבקש הוא למצוא את דבר ה' המופיע בתורה, ובהמשך, אם יזכה, תהפוך התורה להיות אף שלו - "ובתורתו יהגה יומם ולילה".

כמו ילדה, החוזרת ומתענגת על בובתה האהובה ומלבישה אותה בכל פעם במשחקי דמיון חדשים, כך היכולת לשמוע את הישן ולעסוק בו מביאה אותנו לגילוי מחוזות חדשים ונפלאים אשר יהיו בסופו של דבר חלק מן ה"אות" שלנו בתורה. העיסוק ב"ישן" איננו מכבה את החדש. הוא מהווה את הבסיס הרחב וההכרחי ממנו ניתן יהיה בהמשך לדלות מים עמוקים ולגלות מעיינות חדשים.